

Slobodno vrijeme seoske omladine*

Milan Župančić

U kontekstu suvremene industrijske civilizacije izvanredno veliki značaj za čovjeka ima slobodno vrijeme, tj. ono vrijeme koje preostaje nakon rada i zadovoljenja neophodnih bioloških potreba (spavanje, jelo). Ta treća dimenzija čovjekova života postaje sve interesantniji i zastupljeniji sadržaj istraživanja društvenih nauka. Brojna istraživanja i rasprave, naročito u posljednje vrijeme, uspjeli su osvijetliti razne aspekte slobodnog vremena: korištenje, aktivnosti, potrebe čovjeka, njegov značaj i dr. Čini se, međutim, da su orijentacija i neke premise u tim razmatranjima prilično jednostrano usmjerene.

Polazi se, naime, od stava da je slobodno vrijeme rezultat prve industrijske revolucije koja je izdvojila proizvodni rad iz okvira seljačke obiteljske svakidašnjice i na taj način uspostavila granicu između rada i slobodnog vremena. Štaviše, ide se i dalje u redukcionizam. Kako je prošlo stoljeće, pa i ranije razdoblje, zbog »kurjačke gladi za viškom rada« (Marx) poznato po prekomjernoj eksploataciji radničke klase, kada je radni dan trajao po 16 i 18 sati, tada problem slobodnog vremena nije ni postojao — osim kao problem golog fizičkog održavanja. Budući da se posljednjih stotinjak godina radno vrijeme smanjilo, gotovo prepolovilo, pojavilo se vrijeme s kojim pojedinac može slobodno raspolagati.

Na toj se činjenici gradi postavka da je slobodno vrijeme suvremeni problem, problem XX stoljeća. Zbog toga se slobodno vrijeme isključivo smješta u kontekst urbano-industrijske sredine našega vremena. Ispada da prohujale epohe, civilizacije, neindustrijska društva ne poznaju i nemaju što reći o slobodnom vremenu. Činjenica da su i danas četiri od pet stanovnika zemlje seljaci jednostavno se zanemaruje.

Gledano u toj perspektivi, teško se što može reći o slobodnom vremenu seoske omladine, tako da naš naslov izgleda kao privlačan ali zavaravajući reklamni oglas. No, situacija nije tako beznaдна, jer je navedena orijentacija prilično jednostrana. Čitav problem znatno je kompleksniji. Može se slobodno

* Ovaj se napis zasniva na rezultatima empirijskog istraživanja koje je provedeno u okviru projekta *Društveno-ekonomski položaj seoske omladine*, a odnosi se na seosku omladinu SR Hrvatske. Eksplorativni karakter istraživanja nije omogućio produbljeniji pristup problematici slobodnog vremena, pa smo išli za tim da utvrdimo osnovni interes i aktivnosti u slobodno vrijeme. Stoga smo uključili određena teorijska razmatranja koja ukazuju na složenost te problematike.

reći da su do sada poznate civilizacije, neovisno od prostora i vremena kao i drugih određenja, poznavale razne aktivnosti i postupke koji nemaju primarno radni karakter, već ispunjavaju druge funkcije. Postoji, prema tome, i vrijeme koje nije neposredno određeno brigom za materijalno održavanje, već služi zadovoljenju nekih drugih potreba čovjeka, a po svom karakteru ne razlikuje se mnogo od slobodnog vremena u suvremenom značenju, odnosno vremena lišenog obaveza.¹

Doduše, može se govoriti o slobodnom vremenu kao nečem što je svojstveno samo urbano-industrijskoj civilizaciji, ali samo u jednom strogo određenom značenju. Slobodno vrijeme kao artikulirana vremenska sekvenca, kao izdiferencirani vremenski blok u obliku dnevnih, tjednih, godišnjih odmora ima za pretpostavku industrijsku proizvodnju u kojoj je proizvodni proces vremenski precizno reguliran pravilima i standardima.

U neurbanoj sredini s predindustrijskim načinom proizvodnje, kakva je i seoska sredina, proizvodna djelatnost je nerazdjeljiva od cjelokupnog života. U takvoj sredini slobodno vrijeme ima drugi značaj, karakteristike i oblike. To nam nameće obavezu da, ukratko, ukažemo na najvažnije razlike u načinu života i rada i karakteristikama slobodnog vremena u urbano-industrijskoj i tradicionalno-seoskoj sredini: naredne retke posvetit ćemo tome.

1. SLOBODNO VRIJEME U TRADICIONALNOJ SEOSKOJ I URBANO-INDUSTRIJSKOJ SREDINI

Potrebno je istaći da termine »tradicionalna« ili »urbano-industrijska sredina« upotrebljavamo promiscue, u širokom i slobodnom značenju. To su pojmovne konstrukcije koje nam služe u analitičke svrhe.

Termin tradicionalna ili seoska sredina označava takav socijalni sistem u kome se najveći broj ljudi bavi poljoprivredom, živeći u malim naseljima. Bavljenje poljoprivredom nije zanimanje, već način života. Takav sistem karakterizira nerazvijena tehnologija, nepismenost i pomanjkanje ekonomske racionalnosti. U njemu dominiraju primarni socijalni odnosi. Porodica je osnovna jedinica proizvodnje, potrošnje, odgoja, pa i zabave. Ukratko, porodica je osnovna akciona grupa. Determinizam tradicije snažan je u svim sferama života, pa se katkad takva društva nazivaju tradicionalna (što nije samo za sebe dovoljna karakteristika).

Razni nazivi, kao seljačko društvo, prirodna sredina, odnose se na sadržaje, koje smo upravo opisali, ali se u to ne možemo upustiti. Nije naodmet spomenuti da gore opisan sistem, kako smo ga definirali, ima idealno tipske karakteristike i odnosi se na čistu situaciju koja nema neposredno korespondirajući korelat u socijalnoj stvarnosti. Razna seoska društva znatno se razlikuju (da spomenemo samo razlike između američkog i evropskog sela) u zavisnosti od raznih prirodnih i historijskih utjecaja.

¹ Vrlo je teško sadržajno odrediti i definirati slobodno vrijeme. Najčešće se daju negativne definicije — to je ono vrijeme koje preostaje nakon ispunjavanja određenih obaveza. Već sami termini kao »loisir«, rijeđe »temps libre« ili »the leisure time« upućuju na dokolicu, razbibrigu, svaštarenje, nešto difuzno »što se radi kada se ništa ne radi«. Najbolji poznavalac ove problematike — Joffre Dumazadier definira slobodno vrijeme kao »... skup zanimanja (aktivnosti) kojima se pojedinac prepušta po svojoj volji, bilo da se odmara, zabavlja, ili stječe nova znanja i sposobnosti ili da slobodno učestvuje u društvenom životu i stvaralačkom radu nakon što se oslobodio profesionalnih, porodičnih i društvenih obaveza...«. *Vers une civilisation du loisir*, Edition du Seuil, Paris, 1960, str. 123.

Idealno tipsko određenje seoske sredine ima tu prednost što nam omogućuje da reljefno i kontrastno ukažemo na seljački način života u svojoj njevoj osobitosti.

U seoskoj sredini poljoprivreda je osnovna grana proizvodnje i od nje živi većina populacije. Poznato je da poljoprivredna proizvodnja ovisi od prirodnih bioloških ciklusa koji u selu određuju ritam rada i života. U sezoni rada, koja je određena prirodnim i biološkim faktorima kao što su sadnja i rast biljke, ubiranje plodova, uzgoj stoke, nema mjesta za odmor i plandovanje, ukoliko to nije neophodno potrebno za obnavljanje i prikupljanje istrošene snage. Kada je, na primjer, vrijeme žetve, mora se izaći na njivu i obaviti posao; odgađanje donosi gubitak. Ako se sprema pljusak, tuča ili prijeti poplava, treba požuriti i obaviti posao jer inače dolazi do štete. Priroda je tu vrhovni regulator i autoritet. Vrijeme se mjeri po značajnim događajima, ratovima, katastrofama, promjenama godišnjih doba. Dnevni ciklus regulira se izlaskom, zenitom i zalaskom sunca. Ne postoje mjerljive vremenske oznake, osim crkvenog zvona koje zvoni u određenim intervalima, a samo vrijeme teče monotono i sanjivo — temps flotant, temps dormant — što bi rekao Lucijen Febvre. I u tom »sanjivom kalendaru« postoje mjesta nerada, postoje dani svetkovina i praznika, obično u zimi ali i izvan nje, kada se odmara, zabavlja, slavi, živi obilnije. Svetkovine, međutim, ne znače prekid s radnom svakidašnjicom, jer kako kaže Lefebvre, opisujući obredne svetkovine u antičkoj seoskoj zajednici »...svetkovina odskaače od svakidašnjeg života, ali se od njega ne odjeljuje. To je samo još intenzivniji svakidašnji život; a momenti tog života, praktička zajednica, hrana, odnos prema prirodi, to jest rad — nalaze se ponovo sjedinjeni, prošireni, uzveličani u svetkovini...«²

Svakidašnjica nije potisnuta, ona je tu ali u bržem, uzmahnatalom ritmu jer ... »seoske svetkovine su učvršćivale društvene veze i u isto vrijeme puštale da izbiju sve želje koje su bile potisnute kolektivnim disciplinama i nuždama svakodnevnog života. Na svetkovini svaki član zajednice išao je tako reći izvan samog sebe i izvlačio iz prirode, iz jela, iz socijalnog života, iz svog vlastitog tijela, iz svog duha, odjednom sve energije, sve užitke, sve mogućnosti«...³

Vidimo da dominira radost, učešće u kolektivnom životu i odnosu prema prirodi. Za razliku od slobodnog vremena u urbanoj sredini koja znači pasivnost, prekid sa radnom i dosadnom svakidašnjicom i bijeg u varljiviji svijet uzbuđenja i nesvakidašnjeg, — svetkovina, da se opet vratimo Lefebvreu ... »dobiva uzvišen smisao: ona nije samo radost, zajednica, učestvovanje u dionizijskom životu. Ona se pokazuje također i kao kooperacija s poretkom prirode«...⁴

Već smo napomenuli da je porodica, između ostalog, i osnovna jedinica zabave, jer se unutar nje odvija zabava, slave praznici i drugi značajniji datumi: rođendani, imendani, vrše obredi i sl.

Od institucija za provođenje dokolice, postoje crkva i gostionica. Za crkvu su vezani najznačajniji događaji u životu čovjeka: rođenje, vjenčanje, smrt, razne kolektivne emocije sakralnog i socijetalnog karaktera — kao

² H. Lefebvre, *Bilješke napisane jedne nedjelje u francuskom selu* u »Dijalektički materijalizam«: Kritika svakodnevnog života, str. 334.

³ H. Lefebvre, isto, str. 329.

⁴ H. Lefebvre, isto, str. 330.

mise, procesije, ceremonije. Za krčmu »seoski parlament« — kako ju je duhovito nazvao francuski klasik Balzac — vezano je provođenje dokolice — tu se ljudi zabavljaju, informiraju i sreću znance.

Sagledavajući slobodno vrijeme u tim oblicima i funkcijama, i nehotice se nameće usporedba sa slobodnim vremenom urbane sredine u gotovo kontrastnom svijetlu.

Hiperfunkcionalan karakter urbane sredine i industrijski način proizvodnje predstavljaju opći okvir za objašnjenje sadržaja slobodnog vremena. Tehnička sredina sa strogo određenim i rutinskim pravilima proširuje se sa odnosa čovjeka prema stroju, na cjelokupan svakidašnji život. Rastrgan zahtjevima parceliziranog rada i pratećom depersonalizacijom, čovjek — radnik teži prekidu i izlasku iz te rutinirane svakidašnjice. Slobodno vrijeme ima karakter izlaska i bijega u nesvakidašnje. Traži se slobodno vrijeme (a ima ga sve više) koje donosi opuštanje, oslobađanje i užitak. Stvara se svijet dokolice koji je blizak idealu, ali je izvan svakidašnjice. Dokolica može poprimiti vid hobija, neke aktivnosti koja doprinosi razvoju sposobnosti, usavršavanju i inicijativi, ali se danas na Zapadu pretežno pretvara u pasivističko opuštanje i konzumaciju zabavnih dobara.

Na taj način, kako oštroumno primjećuje Lefebvre, dokolica izgleda kao nesvakidašnje u svakidašnjem. Čovjek radi da bi zaslužio dokolicu i pobjegao od rada u svijet varljivog i šokantnog uzbuđenja, ali otkriva da je to privid, a to vodi nezadovoljstvu — u čemu se i sastoji tajna svakidašnjice. Time je krug zatvoren; iz svakidašnjeg se ipak ne može pobjeći.

Ako bi, ukratko, željeli istaći osnovne karakteristike slobodnog vremena u tradicionalnoj i urbanoj sredini, mogli bismo reći slijedeće: u suvremenom društvu čovjek traži da u slobodnom vremenu nađe kompenzaciju, surogat za rutiniranu i prinudnu svakidašnjicu i depersonalizaciju ličnosti. To se najčešće postiže bijegom u svijet uzbuđenja, svijet varljivog zadovoljstva; ali, tu se čovjek svodi na ulogu pasivnog konzumenta industrije zabavnih dobara. Tradicionalna sredina poznaje druge sadržaje — u svetkovini čovjek ne izlazi iz svakodnevnog života nego ga još intenzivnije doživljava, on »kooperira« s prirodom, veseli se i kliče joj očekujući čudo žetve, njenu plodnost. Kolektivnim radom on razvija svoju društvenost i učvršćuje zajednicu.

2. SADRŽAJ SLOBODNOG VREMENA SEOSKE OMLADINE

Prije nego što se upustimo u razmatranje rezultata istraživanja, potrebno je odgovoriti na neka pitanja, između kojih je najvažnije pitanje: može li se koncept tradicionalne sredine primijeniti na naše suvremeno selo? Premda sâm izraz »suvremeno selo« ne znači da je naše selo zaista na razini suvremenih kriterija rada i života, koncept tradicionalnog sela je ipak neprimjenjiv, barem u svom idealno-tipskom određenju. Niz najznačajnijih karakteristika tradicionalnog sela je definitivno iščezlo, ili svakodnevno iščezava iz našeg sela. Tako npr. poljoprivreda više nije isključivo zanimanje, jer već danas na selu SR Hrvatske živi više nepoljoprivrednog nego agrarnog stanovništva. Promjene u socio-profesionalnoj strukturi dovele su do pojave nepoljoprivrednih slojeva koji u selo unose gradski način života, urbane vrijednosti i norme šireg društva.

Zaostalost, nepismenost, stoljetna ograničenost na okvire vlastitog sela pomalo nestaje pod utjecajem integracije u globalno društvo. Pojava sredstava masovnih komunikacija, o kojima će biti više riječi kasnije, i širenje sadržaja što ga prenose ta sredstva, doprinosi proširenju spektra aktivnosti u slobodno vrijeme.

No, bilo bi suviše jednostavno situirati slobodno vrijeme mladih u kontekst naznačenih promjena, jer se te promjene tek zbivaju i kreću u naznačenom pravcu a ne označavaju stanje. Stoga neki autori uvode naziv »tranziciono selo«, čime označavaju koegzistenciju i ispreplitanje staroga i novoga unutar današnjeg sela.

Iako ne treba zanemariti nove sadržaje i aktivnosti u slobodnom vremenu seoske omladine — izloženost sredstvima masovnih komunikacija (ples, kino i ostalo) ne može se zanemariti i čitav splet tradicionalnoga, koje i danas egzistira bilo u rezidualnoj bilo u modificiranoj formi.

U tom rasponu staroga i novoga, negdje u središnjoj osi, treba tražiti sadržaje slobodnog vremena mladih na selu, a po toj trasi ćemo i mi krenuti.

Osnovni uvid u sadržaj slobodnog vremena dobili smo kroz pitanje: Čime se baviš u slobodno vrijeme? Rezultate prikazujemo na slijedećoj strani.

Ovako opširna i glomazna tabela je potrebna da bi se obuhvatile i uočile sve aktivnosti i sagledali svi interesi mladih u slobodno vrijeme. Kako su neki ispitanici naveli dva ili čak tri sadržaja (obično su navodili da se, pored sporta, bave čitanjem, slušanjem radija i dr.), zbir postotaka iznosi nešto više od 100.

Da bismo dobili jasniju sliku osnovnih sadržaja a i uvid u hijerarhiju interesa, prikazat ćemo, pomoću izvedenih rangova, osam najzastupljenijih aktivnosti.

	<i>Omladinci</i>	<i>Omladinke</i>
Sport	1	—
Ručni rad	—	1
Posjećivanje gostionice	2	—
Ples	—	7
Razgovor s prijateljima i rođacima	4	3
Čitanje novina i časopisa	3	2
Slušanje radija i ploča	7	5
Kino	6	—
Televizija	8	—
Šetnje	—	4
Izležavanje i dosađivanje	5	8
Obavljanje kućnih poslova	—	6

Ova komparativna rang-lista daje nam preglednu sliku osnovnih interesa i sadržaja aktivnosti u slobodno vrijeme, a ujedno ukazuje na određene razlike muških i ženskih ispitanika, razlike koje nisu male i koje govore o još uvijek prisutnoj tradicionalnoj orijentaciji spolova.

Kod omladinaca na prvom mjestu nalazimo — sport. To je njihov glavni interes i osnovni sadržaj bavljenja u slobodno vrijeme. Naravno, od raznih sportova najomiljeniji je nogomet. Na drugom mjestu nalazi se posjećivanje gostionice (ne baš pozitivan vid provođenja slobodnog vremena). Istini za volju, kod tih odgovora najčešće smo nailazili na ovakovo obrazloženje »idem

Sadržaj aktivnosti seljačke omladine u slobodno vrijeme

Sadržaj aktivnosti	Muški		Ženski		Ukupno	
	broj	%	broj	%	broj	%
Sport	171	38,9	—	—	171	24,5
Ručni rad	5	1,1	58	32,9	90	12,9
Posjećivanje gostionica	57	13,0	—	—	57	8,2
Ples	8	1,8	7	2,7	15	2,1
Razgovor s prijateljima, rođacima	35	8,0	29	11,2	64	9,2
Čitanje novina i časopisa	50	11,4	41	15,9	91	13,3
Slušanje radija i ploča	18	4,1	21	8,1	39	5,6
Kino	19	4,3	4	1,5	23	3,3
Televizija	11	2,5	5	1,9	16	2,3
Setnja	7	1,6	25	9,7	32	4,6
Obavljanje kućnih poslova	—	—	11	4,3	11	1,6
Izležavanje, dosađivanje	23	5,2	7	2,7	30	4,3
Odlazak u grad	3	0,7	—	—	3	0,4
Sijela i prela	4	0,9	—	—	4	0,6
Ostale aktivnosti	28	6,1	5	1,9	34	4,8
Nemam slobodnog vremena	25	5,9	18	7,4	43	6,2
Bez odgovora	29	6,6	26	10,1	55	7,9

N = 698

u gostionicu i kartam«, »igram tamo biljar«, »malo se pozabavim i porazgovorim«; to nam govori da se u krčmi odigravaju normalne i prihvatljive aktivnosti, jer drugih mjesta za to nema. Ne treba zaboraviti da je gostionica i danas jedina institucija koja nije insuficijentna u seoskoj sredini, tako da je normalno što je posjećivanje gostionice tako omiljen način provođenja slobodnog vremena.

Na treće mjesto dolazi čitanje novina i časopisa, a zatim razgovor s prijateljima i rođacima. Od ovih prvi je svakako značajan, jer govori da sredstva masovnih komunikacija zauzimaju visoko mjesto u hijerarhiji interesa mladih.

Na dosta visoko, peto mjesto, dospio je pomalo neobičan odgovor, a odnosi se na izležavanje i dosađivanje kao sadržaj slobodnog vremena. No, to je samo prividno neobičan odgovor, jer zbog nedostatka zabavnih institucija i drugih mogućnosti, na što smo već ranije ukazali, takav je odgovor normalan.

Od ostalih zastupljenih sadržaja treba spomenuti korištenje sredstava masovnih komunikacija, kao radija, televizije i kina.

Da vidimo sada kako omladinke provode svoje slobodno vrijeme — da li su im aktivnosti i interesi istovetni s mladićima ili imaju svoje preferencije, svoj način života u slobodno vrijeme. Iz prethodno iznesene rang-liste vidi se da je način korištenja slobodnog vremena seoske omladine prilično različit od onoga što čini muški način provođenja slobodnog vremena. Sport i posjećivanje gostionice, najzastupljeniji vidovi muške rekreacije, nisu uopće spomenuti u odgovorima ženskih ispitanika. Paradoksalno je da nijedna omladinka nije odgovorila da se bavi sportom, što i može biti tačno, ali takvi odgovori mogu proizlaziti iz preživjelih shvaćanja o tome da sport nije ženska stvar. Vjerojatnije je pretpostaviti ovo drugo, tj. da i ženska omladina pozna

neke vidove sportske rekreacije i da se bavi njima, barem nekim igrama, ali zbog pritiska uvriježenih predrasuda ne usuđuju se to priznati. (Za to ne mora postojati vanjski pritisak ili osuda!).

No, da vidimo na što troši svoje slobodno vrijeme najveći broj omladinki. Na prvo mjesto dospio je ručni rad, od čega se najčešće navodi pletenje i vezenje. Iza ručnog rada dolazi čitanje novina, pa onda razgovor s prijateljicama; to su, uz slušanje radija, jedini oblici provođenja slobodnog vremena u kojima participiraju i omladinci i omladinke, dok su ostali sadržaji različiti. Određen broj omladinki odgovorio je da u slobodno vrijeme obavlja kućne poslove. Ovo je, svakako, sporan sadržaj, ali mi smo ga ipak uvrstili u tabelu. No, to nije jedina poteškoća u određivanju i razlučivanju šta je radno, a što slobodno vrijeme. Tako npr. ručni rad može biti raznonoda, a može biti i način zarade džeparca ili spremanja miraza i sl., tada on prelazi u radno ili poluradno vrijeme. Slično je i s obavljanjem kućnih poslova, jer i ti poslovi, ako su utrošeni na uređivanje i dotjerivanje kuće (u funkciji izražavanja estetske potrebe), mogu se tretirati kao slobodne aktivnosti. Od ostalih aktivnosti treba još spomenuti ples i šetnje, dvije izvanjske i dinamičnije aktivnosti, za razliku od ostalih, kao ručni rad, čitanje, razgovaranje.

Ako usporedimo dominirajuće aktivnosti kod muške i ženske omladine, uočiti ćemo znatne razlike. Muški ispitanici pretežno naginju aktivnom sprovođenju slobodnog vremena kroz bavljenje sportom, posjećivanje gostionica, kina i praćenje programa televizije. Ženska omladina provodi to vrijeme uglavnom u kući, baveći se ručnim radom, čitanjem, uređivanjem, razgovorima; od izvanjskih aktivnosti pozna samo ples i šetnju.

Netolerancija i mehanizam socijalne kontrole pogađa snažnije omladinke, dok su omladinci mnogo slobodniji i mobilniji. Za djevojke u selu bavljenje sportom, još uvijek je nedozvoljena stvar. Tradicija je na ovom području vrlo snažna i određuje orijentaciju spolova na pojedine aktivnosti.

Već se kroz odnos dominirajućih aktivnosti može nazrijeti i osjetiti prisutnost staroga i tradicionalnoga. Iako se i na selu susreće bitls-frizura, minisuknja, suvremeni ples, životni okvir današnjeg sela još uvijek je pozornica raznih sadržaja i poprište borbe staroga i novog.

3. KORIŠTENJE SREDSTAVA MASOVNIH KOMUNIKACIJA

Prethodno smo se upoznali s glavnim interesima mladih i vidjeli da oni, doduše u različitoj mjeri, koriste sredstva masovnih komunikacija. Čitanje novina i slušanje radija spadaju među glavne sadržaje slobodnog vremena kako ženskih tako i muških ispitanika, dok televizija i kino zaokupljaju više omladince nego omladinke. Neovisno od tih razlika, činjenica velike prihvatljivosti mladih za sredstva komunikacija i ono što ona nude — je neosporna. Prije nego što iznesemo neke pokazatelje o korištenju tih sredstava, potrebno je, ukratko, ukazati na njihovu rasprostranjenost u seoskoj sredini.

Najstarije sredstvo masovnog komuniciranja koje je izvršilo velik utjecaj na selo, su novine. Prije rata je kod nas izlazio 31 list za selo, od čega 10 u Hrvatskoj; danas u cijeloj zemlji izlazi 8 tjednika koji su posvećeni poljoprivredi! Ne raspoložemo s tačnim podacima o broju naselja obuhvaćenih prodajnom mrežom novina, ali ako spomenemo da u Jugoslaviji 1962. godine

od 27.835 naselja čak 25.061 naselje nije imalo organiziranu prodaju novina, složiti ćemo se da je situacija vrlo nepovoljna. Broj radio-aparata je u stalnom porastu. Koncem 1967, prema podacima nadležne službe RTV-Zagreb, poljoprivrednici su posjedovali 116.313 radio-prijemnika, što znači da 30—35% poljoprivrednih domaćinstava ima radio-aparat.

U isto vrijeme na seoskom području naše Republike registrirano je, otprilike, oko 350.000 radio-prijemnika, što nam pokazuje da nepoljoprivredni slojevi na selu posjeduju proporcionalno daleko veći broj radio-aparata nego poljoprivredna domaćinstva.

Broj televizora je, također, u posljednje vrijeme u stalnom porastu. Koncem 1967. godine broj TV pretplatnika-poljoprivrednika iznosio je 4.316. Na seosko područje je otpadalo 46.751 TV aparata. I ovdje su nepoljoprivredni slojevi u uvjerljivoj prednosti pred poljoprivrednim stanovništvom.

Premda su ovi podaci prilično šturi, naraščlanjeni po regijama, oni će ipak pružiti osnovu za daljnje razmatranje. Da vidimo sada u kojoj mjeri naši ispitanici koriste sredstva masovnih komunikacija.

	<i>REDOVITO</i>	<i>PONEKAD</i>	<i>NIKADA</i>
Novine	22,5	55,0	22,5
Knjige	5,9	24,3	69,8
Filmovi	10,0	45,3	44,7
Televizija	9,2	47,8	43,0
Radio	12,8	54,6	32,6

Pada u oči da su mladi jedino zastupljeniji kada je u pitanju čitanje novina i, donekle, slušanje radija, dok se ostala sredstva koriste znatno slabije. Najupadljiviji je svakako podatak da preko 2/3 ispitanika uopće ne čita knjige. Razumljivo je da zbog malog broja ili nepostojanja televizora u mnogim seoskim naseljima i bez kino-dvorana, mladi ne mogu u većoj mjeri konzimirati sadržaje tih sredstava, ali je teško opravdati — a još teže se miriti s postojećim stanjem u pogledu čitanja knjiga, pa i novina, jer bi se uz neznatne izdatke putem pokretnih knjižnica, većim korištenjem područnih biblioteka, kao i pri školama, postojeća situacija znatno izmijenila.

Koja vrsta novina se najviše koristi? Interesi muških i ženskih znatno se razlikuju. Muški ispitanici najviše preferiraju sportsku štampu, pa onda zabavnu, a potom dnevne novine (centralne i lokalne listove). Kod žena dominira zabavna štampa, dok se dnevne novine susreću znatno rjeđe.

Kada je u pitanju literatura čitalački interesi mladih prilično su disperzirani. Ne postoje neke specifične preferencije; ipak dominira laki romansijski žanr.

Omladinci najviše vole kaubojske i ratne filmove. Iza toga slijede kriminalni i zabavni. Djevojke daju uvjerljiv primat ljubavnim filmovima, a iza njih slijede zabavni i kaubojski.

Ostaje još da vidimo koje emisije na radiju i televiziji mladi najradije gledaju i slušaju. Djevojke pokazuju najviše interesa za emisije narodne muzike. Iza njih dolazi zabavna muzika i humorističke emisije. Mladići u većoj mjeri prihvaćaju zabavnu muziku i daju joj jednako mjesto uz narodnu

музику. За разлиku od djevojaka, na treće mjesto stavljaju informativne emisije, a iza toga dolazi sport i humor.

Gledanje televizijskih programa je rjeđe zastupljeno u slobodnom vremenu naših ispitanika (vidjeli smo da 43% ispitanika izjavljuje da nikad ne gleda TV-program), no, unatoč tome, vrijedno je ukazati na glavne preferencije mladih na tom području. Omladinci najradije gledaju sportske programe, pri čemu najčešće navode prenose utakmica, zatim dolaze humorističke i ostale zabavne emisije. Nešto je veći interes za informativne programe, kao vijesti, TV-dnevnik. Emisije za selo, su po svojoj popularnosti negdje na dnu ljestvice, slično kao i kod djevojaka, s jednom razlikom, što ne preferiraju sportske emisije, uz nešto više interesa za narodne pjesme i kola.

Summary

RURAL YOUTH AND LEISURE

The article discusses certain problems connected with the leisure of young people in rural communities. The author first briefly refers to certain features marking leisure both in traditional and in industrial and urban communities. He finds that most of the current investigations by sociologists are concerned with leisure in urban communities, although the rural way of life also knows leisure though in a different form and with a different content.

In the second part of his article the author refers to the results of an empirical investigation of the contents of leisure of young people in rural communities. Their interests and activities during leisure appear to cover a very broad area. Young people are increasingly adopting urban contents such as the use of means of mass communications, dancing, etc., although a certain measure of traditionalism can still be observed.

In rural communities the facilities available for spending leisure in an organized way are extremely inadequate.

As regards the manner in which young people spend their hours of leisure, sports take first place followed by visits to the local pub and the reading of newspapers and periodicals. Most young girls spend their leisure time in sewing, embroidery work, reading and conversation with their girl friends.

A comparison of the main contents of leisure of young men and young girls reveals considerable differences which arise from the fact that in rural communities young girls are more affected by traditions and social control than are boys or young men.

Резюме

СВОБОДНОЕ ВРЕМЯ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ

В статье рассматриваются некоторые проблемы в связи со свободным временем сельской молодежи. В первой части, автор вкратце указывает на некоторые характеристики свободного времени в традиционной и промышленно-городской среде. По его мнению настоящие исследования общественных наук преимущественно ориентируются на свободное время в городской среде, помимо того что сельский образ жизни сознает тоже свободное время, хотя в несколько отличающейся форме и содержанию.

Во второй части статьи приводятся результаты эмпирического исследования о содержании свободного времени сельской молодежи. Спектр деятельности и интересов молодежи в свободном времени довольно широкий. Молодежь принимает городские содержания в виде использования средств массовых сообщений, танцы и др., но здесь еще существует традиционализм.

Условия для организованного использования досуга в селе очень неблагоприятные.

У молодых людей на первом месте в ранг-листе содержания использования свободного времени является спорт, а затем следуют посещение ресторанов и чтение газет и журналов. Девушки чаще всего занимаются рукоделием и разговорами о подругах.

Сравнение основных содержаний свободного времени мужской и женской молодежи высказывает значительные различия, свидетельствующие о том, что традиция и социальный контроль в селе в большем размере направлены против женской молодежи.